lochlannach

'viking', senere 'skandinav'

IRSK

Lochlannach er et adjektiv som brukes om en som kommer fra *Lochlann* (Vikingland/Norge, senere Skandinavia). Stedsnavnet har en eldre form *Lothlann* som viser at det ikke er en irsk gjengivelse av Rogaland (som mange vikinger satte ut fra på toktene vestover), slik det er blitt foreslått av tidligere forskere.

Denne eldre formen forekommer i et irsk dikt fra 800-tallet i et sinnrikt versemål med flott alliterasjon (bokstavrim):

Is acher in gaíth in-nocht,	Vinden er skarp i kveld,
fu·fúasna fairggae findfholt;	rusker havets hvite manke;
ní·ágor réimm mora minn	jeg frykter ingen overfart i smul sjø
dond láechraid lainn úa Lothlind.	av kåte kjemper fra Lothlann.

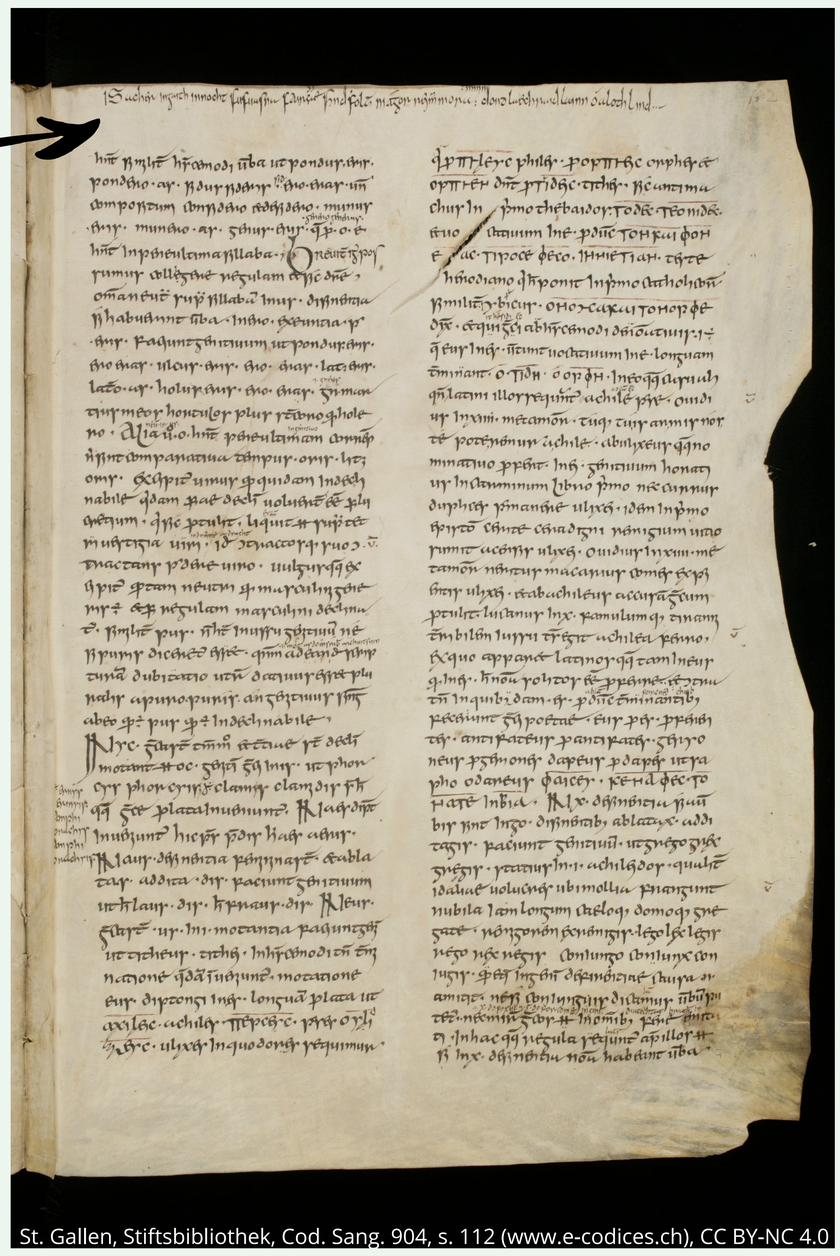
St. Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 904, s. 112 (www.e-codices.ch), CC BY-NC 4.0

Diktet er skrevet på gammelirsk ca. 845 i en skrivestue i klosteret Bangor eller Nendrum på kysten av dagens Nord-Irland litt syd for Belfast. Denne nordøstlige delen av Irland var av de første stedene der vikingene plyndret og senere overvintret. Manuskriptet er en kopi av grammatikeren Priscians grammatikk *Institutiones Grammaticae* fra det sjette århundre. I denne latinske teksten finner vi over ni tusen glosser (kommentarer og oversettelser) mellom og over linjene og i margen, og 3478 av dem er irske. Manuskriptet ble tatt med til kontinentet av en av de lærde munkene der – kanskje for å redde det unna vikingenes herjinger, som diktet i margen kan tyde på. Irske lærde munker hadde grunnlagt klostre flere steder i dagens Belgia, Frankrike, Tyskland, Sveits og Italia. Manuskriptet ble reddet til ett av disse: St. Gallen i Sveits.

Ill.: Tom Lovell

Vikingene angriper. Klosteret på Iona, i de indre Hebridene, ble grunnlagt av den irske munken Columba i år 563, og derfra spredte han kristendommen til pikterne i nord og angelsakserne i Nord-England. I dag er Iona en utpost, men på den tiden lå øya midt i handelsleden.

På 830-tallet begynte vikingene ikke bare å overvintre, men slo seg ned langs øst- og syd-kysten av irland, så langt opp i sydvest som Limerick. De betydeligste havnene ble Dublin, Wexford, Waterford og Limerick. Disse ble til havnebyer – noe irene ikke hadde hatt på samme måten tidligere. Vikingbosettingen og byen som senere skulle bli til dagens Dublin, ble kalt *Dyflinnarskiri* på gammelnorsk. Her hadde de gammelnorsk-talende lånt det irske stedsnavnet *Dubhlinn* og fornorsket det. Det samme gjorde de i Limerick, som het *Luimneach* på irsk og ble til *Hlymrek* på gammelnorsk. Den engelske formen Limerick er basert på den norrøne Hlymrek, gjengivelsen av det irske Luimneach. For Waterford og Wexford, som på irsk heter *Port Láirge* og *Loch Garman*, laget de norrøne bosetterne egne norrøne navn: *Veðrafjǫrðr* og *Veisafjǫrðr*. Formene vi i dag har på engelsk, ble laget da anglonormannerne invaderte østkysten av Irland i 1169 og overtok de norrøne navnene. Etter hvert ble de norrøne bosettingene absorbert i den irske befolkningen, men hadde etterlatt seg noen lånord i irsken knyttet til sjøfart og fiske, blant annet *trosc* < *þorskr* 'torsk' og *tochta* < *þopta* 'toft i båt'.

Foto: R. Gupta, UiO

Jan Erik Rekdal, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, UiO

Ordfestivalen

UNIVERSITETET I OSLO

Design: Kristin Bech